

การศึกษาพุทธศาสตร์ยุค Bio Economic

สำราญ คงชะวัน*

ถ้ามองถึงอดีตกาล คนไทยซึ่งส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธจะมีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย มีความสุขสมบูรณ์กับชีวิตแบบไทยๆ โดยไม่ไปเบียดเบียนใคร สิ่งหนึ่งที่ทำให้คนไทยดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุข เพราะคนไทยมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา คนไทยในสมัยก่อนมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและคนไทยสมัยก่อนค่อนข้างจะใกล้ชิดกับพระศาสนามากอันจะเห็นได้จากเรื่องราวต่างๆ ทางศาสนาพุทธที่มีให้เห็นเป็นรูปธรรม เช่น ภาพจิตรกรรม ประติมากรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และอื่นๆ อีกมากมาย ที่ถ่ายทอดมาให้เห็นถึงปัจจุบัน รวมทั้งหลักคำสอนต่างๆ ทางพุทธศาสนาที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล หลักคำสอนเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข ปราศจากทุกข์ ก็ต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนต่างๆ รวมทั้งเข้าใจในหลักแห่งความเป็นจริงทางพุทธศาสนา อันจะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ไม่ยึดติดกับสิ่งต่างๆ อย่างหลักแห่งการเวียนว่ายตายเกิด อันได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ และตาย หลักแห่งความจริงนี้ ไม่ว่าจะอยู่ในยุคใด สมัยใดก็ใช้ได้ตลอดและถือว่าทุกคนต้องประสบพบเจอกับทั้ง 4 ประการนี้แน่นอน

ตลอดจนกระบวนการศึกษาทางด้านศาสนาของประเทศไทยในฐานะคนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือศาสนาพุทธก็ถูกอบรมสั่งสอนและปลูกฝังให้เรียนรู้ในข้อเท็จจริงตามการรู้แจ้งเห็นจริงของพระศาสดาของศาสนาพุทธคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเฉพาะการค้นพบหลักการเวียนว่ายตายเกิดทั้ง 4 ประการ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งทั้งหมดนี้ทุกคนต้องประสบพบเจออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเราก็เชื่ออย่างนั้น เพราะพิสูจน์แล้วก็ต้องเจออย่างนั้น ไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปได้ จนกระบวนการเรียนการสอนในห้องเรียนที่ระบบการศึกษาต้องจัดให้กับผู้เรียนโดยเฉพาะวิชาพุทธศาสนาก็เลยต้องจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหา (Contents) ตามเรื่องราวเหตุการณ์ที่เราคิดว่าเป็นจริงและเป็นการสร้างความตระหนักและให้เห็นความสำคัญของวิชาพุทธศาสนา ตลอดจนการนำความรู้จากเนื้อหาวิชาที่ได้เล่าเรียนไปปฏิบัติในฐานะประชาชนคนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา

แต่ในปัจจุบันที่สภาพสังคมและเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากอันเป็นผลจากข้อมูลข่าวสารที่สามารถติดต่อกันได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ ทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่า โลกไร้พรมแดน หรือโลกาภิวัตน์ (Globalization) เกิดการแข่งขันกันอย่างสูงทางด้านเศรษฐกิจ จึงมีการคิดค้นวิทยาการที่จะให้สภาพเศรษฐกิจของตนเองดำรงอยู่ได้และต่อสู้กับกลุ่มอื่น ประเทศอื่นได้อย่างสง่างามๆ จนมีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งปัจจุบันเราก็เห็นอยู่มากมาย อย่างที่ตีข่าวกันอย่างมากก็เรื่องการค้นพบรหัส

* อาจารย์ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

พันธุกรรมมนุษย์ (Human Genome Project) ขวัญใหญ่ขนาดผู้นำของโลกอย่างสหรัฐอเมริกาเปิดแถลงร่วมกันผ่านจอทีวีด้วยเทคโนโลยีพุดข้ามโลก ประธานาธิบดีบิล คลินตัน แห่งสหรัฐอเมริกาแถลงที่ทำเนียบขาวกรุงวอชิงตัน ดี ซี ขณะที่นายกรัฐมนตรีโทนี แบลร์ แห่งอังกฤษแถลงจากห้องทำงานนครดาวนิง กรุงลอนดอน ออกอากาศพร้อมกันถ่ายทอดสดไปทั่วโลก จริงๆ แล้ว ในเรื่องของเทคโนโลยีชีวภาพ มีวิวัฒนาการยาวนานพอสมควร อย่างเรื่องการตัดแต่งพันธุกรรม (Genetically Modified Organism : GMOs) ซึ่งเราก็พอจะทราบว่ามีมานานพอสมควร และสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ การตัดแต่งยีนส์ของพืชโดยประเทศไทยของเราได้นำเข้าพืช GMOs เช่น ถั่วเหลือง ข้าวโพด แต่สถานภาพของพืช GMOs ของประเทศไทยในขณะนี้ กำลังอยู่ในขั้นตอนของการทดสอบความปลอดภัยทางชีวภาพเท่านั้น ยังไม่มีการอนุญาตให้นำไปปลูกในพื้นที่การเกษตรใดๆ ทั้งสิ้น อันเนื่องมาจากต้องคำนึงถึงสุขภาพอนามัยของผู้บริโภค รวมทั้งผลที่อาจจะกระทบต่อสินค้าอื่นที่สำคัญของไทย เช่น จำพวกบะหมี่ หรือเนื้อสัตว์ต่างๆ จึงต้องมีการเข้มงวดอย่างมากในเรื่องนี้ แค่เรื่องการตัดต่อยีนส์พืช ถ้ามีการตัดต่อยีนส์สัตว์โดยเฉพาะยีนส์ของมนุษย์ก็คงจะมาขึ้นชมนิตกับผลงานมนุษย์เพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่กลับจะต้องตรวจสอบกันอย่างหนัก เพราะสิ่งใดที่ทำกับชีวิตของมนุษย์ก็จะต้องให้ความสนใจและตระหนักในเรื่องนี้เป็นพิเศษ

แต่สิ่งหนึ่งที่หลายคนมองข้ามไปในยุค Bio Economy ก็คือ เรื่องของศีลธรรมอันดีของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพราะเรื่องราวเหล่านี้ ถือว่าสิ่งล่อตาล่อใจให้แก่คนที่ดำเนินชีวิต ท่ามกลางระบบทุนนิยม (Capitalism) ให้บังเกิดความลุ่มหลง เกิดความอยากมีอยากได้ เกิดปัญหา จนลืมนึกไปว่าหลักศีลธรรมอันดีอยู่ตรงไหน ยิ่งขนาดสภาพสังคมไม่วุ่นวายมาก คนไทยยังเริ่มจากหลักศีลธรรมอันดีและพุทธปรัชญา ที่เริ่มจะมองไม่เห็นความสำคัญเข้าไปทุกที ยังมีเหตุการณ์ที่ชี้ว่า คนอาจจะเลือกเกิดได้ คนอาจจะแก่น้อยลง คนอาจจะไม่มีโรคร้ายไข้เจ็บ คนอาจจะมีชีวิตอันยืนยาวขึ้นอันเป็นคำกล่าวที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์กันมาก หลังจากการแถลงเรื่องความสำเร็จของโครงการ “ร่างแผนที่ถอดรหัสพันธุกรรมมนุษย์”

ผลดีต่อมนุษย์แน่นอน แต่คำถามที่ควรจะนำมาถามต่อ ก็คือ ผลต่อโลกจะเป็นไปอย่างไร

ข่าวคราวในทางวิทยาศาสตร์ นอกจากการค้นพบยีนส์ ดี เอ็น เอ การทำงานของเซลล์แล้ว ยังมีการค้นพบด้วยว่าโลกกำลังเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เลวร้ายลง

ปัญหาที่สำคัญอยู่ที่ว่าความเลวร้ายนั้นเกิดจากการกระทำของมนุษย์ การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมทางหนึ่งทำให้เราได้เครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกกับชีวิตมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ทำลายสิ่งแวดล้อม

เราพยายามที่จะเกิดมาแล้ว ไม่เจ็บ ไม่แก่ ไม่ตาย ในขณะที่เราเรียนรู้ผ่านการรู้แจ้งทางศาสนาว่า การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องที่จะต้องเกิดขึ้นตามหลัก อนิจจัง เป็นเรื่องที่หนีไม่พ้น การค้นหาคำรู้แจ้งทางวิทยาศาสตร์กับหลักการของการเรียนรู้แจ้งตามหลักของศาสนา แน่แน่นอนว่าในระบบคิดค้นของผู้คนในปัจจุบัน ย่อมมีแนวโน้มที่เชื่อในคำอธิบายของศาสตราจารย์ทางวิทยาศาสตร์ มากกว่าคำอธิบายด้วยหลักการเรียนรู้แจ้งของศาสนาทางศาสนา

ข้อสรุปการเรียนรู้แจ้งทางศาสนาที่ว่า สรรพสัตว์เกิดมาด้วยองค์ประกอบแห่งกรรมของตัวเอง ชีวิตมีหน้าที่สำคัญ ก็คือการเผชิญกับผลแห่งกรรม เพื่อชำระกรรมให้หมดไป ธรรมชาติของสรรพสิ่งเป็นเช่นนั้น

การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ ด้วยการถอดรหัสพันธุกรรมของมนุษย์ออกมาสำเร็จ และหาทางหลุดพ้นด้วยการแก้ไขทางพันธุกรรมให้เป็นชีวิตอมตะ อาจจะกลายเป็นการฝืนกฎธรรมชาติครั้งยิ่งใหญ่ของมนุษย์ อะไรจะเกิดขึ้นหลังจากนั้น คำถามเหล่านี้จะเป็นบ่อให้เกิดความเสื่อมทางพุทธศาสนา อาจจะทำให้ขาดความเชื่อมั่นในหลักคำสอน กลายเป็นสภาพที่เลวร้ายเข้าไปอีก ขนาดปัจจุบันความเสื่อมในพุทธศาสนาก็มีมากพอแล้วและการจะทำให้คนไทย หรือพุทธศาสนิกชนเข้าใจในหลักคำสอน โดยไม่เกี่ยวข้องกับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ คงจะต้องปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กหรือวัยที่กำลังเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ก่อนเผชิญชีวิตในสังคม ไปจนถึงบุคคลในวัยผู้ใหญ่ โดยส่วนหนึ่งที่มีบทบาทมากที่สุดก็คือ ระบบการศึกษาในระดับต่างๆ

1. ในระดับผู้เรียนในวัยเรียนนั้น สิ่งหนึ่งซึ่งทำได้คือการปลูกฝังหลักคุณธรรม หลักคำสอนทางพุทธศาสตร์ โดยครูผู้สอนจะเป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูกศิษย์ได้เห็นเป็นแบบอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูจะต้องยืนหยัดในหลักคำสอนตามพุทธศาสนาก่อน

2. ในระดับสมาชิกของสถาบันครอบครัว พ่อแม่จะมีอิทธิพลต่อลูกตั้งแต่แรกเกิด การปลูกฝังความคิดหลักธรรมทางพุทธศาสนานั้นก็สามารถทำได้โดยพ่อแม่ต้องปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้ลูกเห็นก่อน การมีเวลาว่างพาลูกไปวัดฟังธรรมบ้าง หรือไม่ก็ไปทำบุญตักบาตร ปลอยนกปลอยปลา และคอยสอดแทรกความรู้แนวคิดต่างๆ ทางพุทธศาสนา

3. ในระดับสมาชิกของสังคม ไม่ว่าสังคมใด ๆ ก็แล้วแต่ผู้ที่อยู่ในสังคมนั้น ก็สามารถที่จะมีชีวิตอย่างสงบสุขได้ โดยปลูกฝังในเรื่องของการมีชีวิตแบบพอเพียง หรือพอมีพอกิน หรือในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจควรจะมียุติธรรมหรือการกลับคืนสู่ธรรมชาติ การมีชีวิตแบบดั้งเดิม Back to nature ก็น่าจะเป็นหนทางที่ส่งเสริมให้คนในสังคมมีชีวิตที่ดีได้โดยยังคงรักษาหลักธรรมทางพุทธศาสนาไว้ด้วย

แต่ถ้ามุ่งเน้นไปที่ระบบการศึกษาภายในโรงเรียนก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดแนวดำเนินการรวมทั้งวิธีการอะไรต่างๆ มากมาย เพื่อให้กระบวนการศึกษามุ่งผลในท่ามกลางวิกฤตของศาสนาพุทธดังที่เราเห็น รวมทั้งการที่มีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและฉับพลันก็น่าจะกระทำในลักษณะต่อไปนี้

1. ปรับแนวคิดหรือการให้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ควรอยู่ในกรอบที่ไม่เกินความเป็นจริงที่ใกล้ตัวผู้เรียน และไม่ควรให้ความรู้ที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ในขณะเดียวกันก็ควรจะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะทางวิทยาศาสตร์ เช่น การสังเกต การตั้งปัญหา การตั้งสมมุติฐาน การทดลอง การสรุป ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องให้เกิดกับเด็ก แต่ไม่ใช่ให้เขาติดตามความรู้ที่ผู้อื่นค้นพบ

2. กระบวนการเรียนการสอนวิชาพุทธศาสนาก็ไม่ควรมุ่งสอนแต่เนื้อหาสาระหรือสอนเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น แต่ควรมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดวิธีการต่างๆ เช่น การเรียนรู้จากวิทยากรในห้องที่นักเรียนอาศัยอยู่ หรือการเรียนรู้จากผู้ที่มีความรู้หรือเข้าใจลึกซึ้งในพุทธศาสตร์ (พระที่ได้รับความศรัทธาจากคนในห้องเรียน) หรือถ้าในห้องเรียนก็ควรจะเน้นในเรื่องของหลักความเป็นจริงตามรูปแบบดั้งเดิมของคนไทยที่เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมและหลักความเป็นจริงของการเวียนว่ายตายเกิด

3. อาจจะต้องการบูรณาการในวิชาวิทยาศาสตร์กับวิชาพุทธศาสนาให้ไปในทิศทางเดียวกันและไม่ล่วงล้ำซึ่งกันและกันและจะต้องมีการร่วมมือกันในการที่จะปลูกฝังแนวคิดทางพระพุทธศาสนาให้กับเยาวชน อาจจะต้องเป็นบทบาทของครูผู้สอนว่าจะต้องทำอะไรที่จะต้องช่วยกัน วิทยาศาสตร์จะต้องให้ผู้เรียนเกิดความรู้และทักษะทางวิทยาศาสตร์ และพุทธศาสตร์ก็จะต้องให้ผู้เรียนมีความรู้และนำไปปฏิบัติได้

4. ปรับบทบาทของครูผู้สอนพุทธศาสนา โดยควรที่จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และถ้าให้ดีก็ควรจะเป็นผู้ที่มีหลักธรรมอยู่ในจิตใจเป็นนักปฏิบัติธรรม แต่ไม่ใช่คนเรียนรู้หลักธรรม เพราะฉะนั้นก็เป็นไปได้ว่าอาจจะต้องเป็นวิทยากรจากท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ หรือ บุคคลที่ชุมชนให้การยอมรับ

แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกฝ่ายที่จะต้องช่วยกันในการปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักและเห็นคุณค่าของวิชาพุทธศาสนา และก็ต้องนำไปปฏิบัติใช้ให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านของนักเรียน ที่โรงเรียน วัด ชุมชน ที่นักเรียนอาศัยอยู่ รวมทั้งสังคมที่จะต้องร่วมกันในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชน และเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีที่ส่งเสริมการเรียนรู้พุทธศาสนาอย่างเป็นกิจวัตร ถ้าทำเช่นนี้ได้สังคมไทยก็จะมีแต่ความสงบสุขไม่ว่ายุคใดสมัยใดก็ตาม และในขณะเดียวกันคนไทยก็จะไม่ได้เชื่อว่าเป็นผู้ละทิ้งความดีงามตามหลักคำสอนของพระศาสดาของศาสนาพุทธตามการวิพากษ์ของสังคมในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- “การตรัสรู้ยุคไอที” หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน. วันศุกร์ที่ 30 มิถุนายน 2543. ปีที่ 23 ฉบับที่ 8/48
- เพชร ประดับธรรม. “จีโนม คัมภีร์แห่งชีวิต” วารสารมติชนสุดสัปดาห์. วันจันทร์ที่ 3 กรกฎาคม 2543
ปีที่ 20 ฉบับที่ 1037.
- เสาวนีย์ ก่อวุฒิกุลรังษี. “สิ่งมีชีวิตตัดแต่งพันธุกรรม” วารสารมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
ปีที่ 20 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน-ธันวาคม 2542.
- อุทัย วงศ์ไวยวรรณ. ว่าด้วยโลกในศตวรรษที่ 21 พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ, 2536.